

ДІЯЛЬНІСТЬ Н. ФРІДЬЄВОЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ КАБІНЕТУ БІБЛІОТЕКАРЯ КИЇВСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РОБІТНИЧОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. ВКП(Б) У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1920-Х РР.

СОКОЛОВ Віктор, головний бібліотекар,
кандидат історичних наук,
Національна бібліотека України
ім. Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0003-1557-3330

Анотація. У даній статті простежується провідна роль вченого-бібліотекознавця Надії Фрідьєвої в організації науково-методичної роботи Кабінету бібліотекаря КЦРБ (1921–1928 рр.), аналізуються наукові дослідження, присвячені вивченню інтересів та запитів читачів і процесу читання загалом.

Ключові слова: історія бібліотечної справи, Н. Я. Фрідьєва, Кабінет бібліотекаря КЦРБ, методика організації бібліотечної роботи, Кабінет вивчення книги і читача УНІК, читачезнавство.

Важливе місце у розвитку науково-дослідної та методичної роботи вітчизняних бібліотек в 1920-х рр. займали дослідження, що проводилися у провідних бібліотеках Києва, зокрема у Київській центральній робітничій бібліотеці ім. ВКП(б) (КЦРБ) та у Всенародній бібліотеці України (ВБУ). У середині 1920-х рр., на хвилі розвитку політики українізації у бібліотеках, почалося значне поживлення соціологічних досліджень, зокрема з вивчення читачів та процесу читання в цілому [19, с. 110]. В організації та проведенні цих досліджень провідну роль мала діяльність видатного вченого-бібліотекознавця Надії Фрідьєвої (1894–1982). Бібліографія праць про життя та діяльність Н. Фрідьєвої становить вже понад 150 публікацій. Втім, певні сторінки життєдіяльності, зокрема «київського періоду» роботи (1921–

1928) вітчизняної дослідниці бібліотечної справи, ще недостатньо розкриті у науково-біографічних працях бібліотекознавців. Зокрема, малодослідженими залишаються питання ролі Н. Фрідьєвої у розвитку науково-дослідної та методичної роботи Кабінету бібліотекаря КЦРБ, в організації вивчення читачів міста, у налаштуванні ефективної роботи Київського бібліотечного об'єднання (КБО) та ін. Отже, характеристика основних напрямів організаційної, наукової та методичної діяльності Н. Фрідьєвої, що була пов'язана з роботою в Кабінеті бібліотекаря, з організацією науково-дослідної роботи КБО, зокрема з вивчення інтересів та запитів київських читачів, постає метою пропонованої статті.

У вересні-жовтні 1924 р., при активній участі та під керівництвом Н. Фрідьєвої, працівники бібліотек різних відомств м. Києва організували Київське бібліотечне об'єднання (КБО). Зазначене професійне об'єднання мало за мету виконання таких основних завдань: опрацювання питань наукової організації бібліотечної справи у міській мережі та окрузі; вивчення методики бібліотечної та бібліографічної роботи; підвищення кваліфікації бібліотекарів. Під головуванням Н. Фрідьєвої КБО, проводячи масштабну організаційно-методичну роботу, поступово ставало центром професійного спілкування та консолідації бібліотекарів, підвищення їх професійної майстерності. Базою для роботи КБО була КЦРБ ім. ВКП(б) (до 1928 р. – ім. РКП(б)) [9, с. 32]. Усвідомлюючи необхідність формування змістовної науково-методичної бази якісної підготовки бібліотечних фахівців, Н. Фрідьєва у лютому 1925 р. організувала та очолила при КЦРБ ім. РКП(б) (нині – Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого) самостійний структурний підрозділ – Кабінет бібліотекаря. Саме з середини 1920-х рр. вона почала ґрунтовно вивчати читацькі потреби та уподобання. Майже відразу після створення Кабінету, досвід його роботи привернув увагу працівників бібліотечної справи не тільки у Києві, а й у багатьох культосвітніх установах СРСР, що підтверджується численними публікаціями у фаховій пресі (переважно, завдяки працям Н. Фрідьєвої [26–36]). Основу Кабінету бібліотекаря склали 200 книг бібліотечної секції Кабінету політосвітпрацівників Губернської політосвіти [3, с. 82–83]. Наприкінці 1925 р. більшу частину фонду Кабінету становила довідкова література для бібліотекарів – 953 книги з бібліотечної, клубної та політосвітньої роботи (через рік фонд вже налічував приблизно дві тисячі одиниць зберігання). Головним чинником виникнення Кабінету бібліотекаря та його розвитку була

зацікавленість у професійній літературі членів об'єднання, котрі приходили до Кабінету в пошуках нових видань з бібліотечної справи [26, с. 71]. Діяльність Кабінету розвивалася завдяки посиленню активності роботи членів КБО.

Під керівництвом Н. Фрідьєвої, протягом перших двох років роботи Кабінету бібліотекаря фахівцями були опрацьовані плани і матеріали проведення 12 бібліотечних кампаній; розроблено положення про бібліотечні ради, положення про бібліотечні гуртки; написані тези з методики організації роботи читачів при бібліотеці; створені програми гуртків з вивчення читача та книги; опрацьовані питання організації та методики роботи з практикантами, а також самоосвітньої роботи читачів та ін. [26, с. 72–73]. Зокрема, у грудні 1926 р. постійна комісія з вивчення читачів Кабінету бібліотекаря, при активній участі Н. Фрідьєвої, провела в бібліотеках міста і Київської округи тиждень запису дослівного опитування читачів та збрала приблизно 10 тис. письмових відповідей. У 1927 р. ще в більших масштабах силами бібліотечної секції Київського кабінету політосвітпрацівника та Кабінету бібліотекаря КЦРБ ім. РКП(б), при залученні багатьох членів КБО, було проведено соціологічне дослідження, в якому прийняли участь 22 бібліотеки міста і 12 районних книгозбірень Київської округи (загалом було зібрано 24 тис. документів) [30, с. 51; 35, с. 91]. Дослідження засвідчило, що приблизно 80–90% книжок, прочитаних реципієнтами, становила художня література [17, с. 61]. У результаті опитування було зроблено висновок про значний вплив професійної діяльності бібліотекаря на формування читацьких запитів користувачів (зокрема, було доведено, що 50% запитів було сформовано під впливом діяльності бібліотекаря) [36, с. 188]. Під керівництвом Н. Фрідьєвої у зазначеному дослідженні приймали участь також фахівці Українського наукового інституту книгознавства (УНІК), при якому у жовтні 1926 р. при Секції соціології книги було створено Кабінет з вивчення книги і читача (з 1929 р. він мав назву «Кабінет читачівства») [24, с. 17]. Під час проведення опитування вони з'ясовували, що запитує читач, які його читацькі інтереси, чинники мотивації читання тощо. Особливо цікавим для фахівців було простеження впливу на читацький попит різних форм бібліотечної роботи (бесід, консультацій, літературних вечорів, анкетування тощо). Одночасно удосконалювалася методика вивчення читачів.

У Кабінеті бібліотекаря КЦРБ підбиралися матеріали засідань різних комісій і гуртків КБО, які слугували науково-методичним матеріалом

для окремих його членів та всіх бібліотечних фахівців міста. Працював Кабінет у середньому 24 дні на місяць. Щоденно його відвідували близько 20 осіб. За відомостями Н. Фрідьєвої, лише протягом жовтня-грудня 1926 р. до Кабінету звернулися 1403 особи, яким було надано 352 консультації, видано 885 книг і часописів з питань бібліотекознавства і 66 папок добірок бібліотечних матеріалів [35, с. 91].

У 1925–1928 рр., під керівництвом Н. Фрідьєвої, фахівці Кабінету бібліотекаря (помічники-чергові, що працювали на громадських засадах) активно займалися розробкою питань теорії, методики та практики бібліотечної справи, а також підготовки кадрів. Так, наприкінці 1925 р. при Кабінеті бібліотекаря, з ініціативи Н. Фрідьєвої, почав функціонувати міський бібліотечний семінар як форма курсової професійної підготовки фахівців. Заняття семінару відвідували 144 бібліотечні працівники, лекції для них читали досвідчені співробітники провідних бібліотек Києва і, звичайно, сама Н. Фрідьєва [26, с. 75]. Для семінару була створена програма, розрахована на шість місяців занять. До занять систематично підбиралася фахова література та розроблялися матеріали для майбутніх курсів з певних тем вивчення [23, с. 27]. Таким чином, поступово, при керівній участі Н. Фрідьєвої, сформувалося основне завдання Кабінету бібліотекаря – опрацювання питань теорії, методики і практики бібліотечної роботи на основі вивчення загального досвіду діяльності книгозбірень з метою підвищення ефективності роботи київських бібліотек і професійного рівня бібліотекарів міста [25, с. 90]. Аналіз досвіду роботи здійснювався через опрацювання, в першу чергу, звітів бібліотек Києва та Київської округи; дослідження та систематизацію численних документів бібліотечної роботи (правил користування бібліотекою, спеціалізованих плакатів, бібліотечної реклами, інструкцій, положень, анотацій, відгуків про книги, анкет, схем, планів, бібліографічних карток, діаграм, графіків тощо); опрацювання та вивчення нової фахової літератури. Активізація вивчення питань теорії, методики та практики бібліотечної роботи в подальшому спричинила створення методичної комісії (бібліотечної секції) та переважно здійснювалася завдяки науково-дослідній діяльності членів КБО. Члени методичної комісії, що діяла при Кабінеті бібліотекаря, та Президія КБО були органічно пов'язані. Завдання та певні питання на опрацювання цією комісією та Кабінетом бібліотекаря в цілому висували керівні органи Губполітосвіти, Кабінет політосвітроботи та його секції, а також окремі бібліотечні фахівці, котрі, у зв'язку з буденними професійними навантаженнями, не в змозі були опрацювати ті чи інші

питання теорії та методики політосвітньої та бібліотечної роботи [26, с. 72].

Поряд з керівними органами Губполітосвіти значну участь в організації бібліотечної роботи Києва приймало КБО, яке у 1924–1928 рр. очолювала Н. Фрідьєва. На її думку, головними завданнями КБО були: згуртування працівників книгозбірень міста заради підвищення їхньої кваліфікації, «проробка питань бібліотечної методики, постановка дослідів на місцях, допомога у проведенні біброботи, втягування в активну роботу по можливості всіх бібліотекарів, перепідготовка бібліотечних працівників і тим самим поліпшення всієї постановки бібліотечної справи» [29, с. 101]. Члени КБО на спільних засіданнях вивчали передовий бібліотечний досвід, обговорювали методичні питання, особливості бібліотечної техніки, експерименти, що здійснювалися у книгозбірнях тощо. Саме вони й становили актив Кабінету бібліотекаря як своєї лабораторії підвищення фахової майстерності, дискусійного клубу, центру надання методичної допомоги працівникам книгозбірень.

Під керівництвом Н. Фрідьєвої Кабінет бібліотекаря силами членів КБО творчо використовував і пропагував досвід бібліотечної роботи міста, організовуючи постановку бібліотечних експериментів, запроваджуючи нові форми роботи з книгою і читачами, здійснюючи методичне керівництво всіма масовими бібліотеками Києва та Київської округи. У свою чергу, для членів КБО в Кабінеті бібліотекаря щомісяця влаштовувалися лекції (кожну з яких відвідували в середньому 80 осіб). Силами активістів регулярно проводилися конференції з питань наукової організації праці, формування бібліотечного ядра, впровадження нової бібліотечної техніки тощо.

При Кабінеті бібліотекаря під головуванням Н. Фрідьєвої були організовані та активно працювали гуртки з вивчення книги, читача, зі створення плакатів, з вивчення української мови та ін. [26, с. 75]. З часом тут діяли вже сім гуртків за окремими напрямками бібліотечної роботи, один з яких (з пророблення сучасних проблем марксизму) вів директор КЦРБ (до 1928 р.) Я. Розанов [17, с. 63–64]. Крім того, при Кабінеті бібліотекаря працювали кілька методичних комісій – бібліографічна, з вивчення книги, з вивчення читачів, роботи з малописьменними, з питань самоосвіти, раціоналізації бібліотечної справи [4, с. 49]. Так, комісія з питань раціоналізації бібліотечної справи розробляла плани роботи районних бібліотек, розглядала питання раціоналізації бібліотечної техніки, оплати за бібліотечні послуги та

ін. Члени бібліографічної комісії уклали декілька рекомендаційних списків нової літератури з різних галузей знань, підготували рецензії на новітні твори української, російської та іноземної літератури. Комісією з вивчення читачів було розроблено конкретний план вивчення читачів і читацького попиту в бібліотеках Київської округи в 1926–1927 рр., який реалізовувався зусиллями членів цієї комісії, бібліотекарів КЦРБ та членів КБО. Саме в Кабінеті бібліотекаря розроблялися плани місячників української книги, бібліотечного походу, програми конференцій, семінарів, нарад бібліотечних працівників [17, с. 58].

Загалом, Кабінет бібліотекаря мав подвійне підпорядкування: він вважався бібліотечною секцією Київського кабінету політосвітробітника і одночасно структурною одиницею КЦРБ (з 1926 р.). Деякий час Н. Фрідьєва була єдиним штатним працівником Кабінету (а саме – завідувачем, проте, офіційно ж вона вважалася консультантом у штаті КЦРБ). Згодом в Кабінеті бібліотекаря було запроваджено посаду роз'їзного бібліотекаря-інструктора для надання методичної допомоги працівникам районних і волосних книгозбірень Київщини [17, с. 55].

Під керівництвом Н. Фрідьєвої важливим напрямом діяльності Кабінету бібліотекаря стала його допомога в підготовці бібліотечних кадрів, оскільки відчувався гострий брак фахівців з відповідними знаннями, більшість працівників київських книгозбірень становили люди, що не мали спеціальної освіти. Для них розроблялися програми різних форм навчання, організувалися курси, семінари, практикуми. Бібліотечним практикантством (учнівством) керував Київський кабінет бібліотекаря (як бібліотечна секція Кабінету політосвітпрацівника). Програма була розрахована на 6 місяців. У 1926–1927 рр. було вирішено підготувати шляхом такого практикантства 20 нових працівників бібліотек Києва (з урахуванням відсіву було прийнято 31 особу, що брали активну участь у семінарах і гуртках КБО) [27, с. 30–31]. Семінаром керувала Н. Фрідьєва за розробленою нею авторською навчальною програмою. Практичний досвід бібліотечної роботи слухачі семінару вивчали на основі обробки звітів бібліотек, що дозволило зібрати в фонд Кабінету бібліотекаря велику кількість типових зразків, схем, діаграм, планів проведення бібліотечних заходів, анкет читачів, самостійно розроблених практикантами. При Кабінеті був відкритий і невеликий Музей бібліотекознавства, на базі якого його відвідувачі знайомилися з передовими формами ефективної бібліотечної роботи. З тридцяти одної особи бібліотечного семінару практикантів, що тривав 7 місяців,

завершили практичне навчання двадцять три особи. Було проведено 18 звітних конференцій, до яких кожен з учнів-практикантів проробив необхідний масив книг і статей з різних галузей бібліотечної роботи [27, с. 34]. Семінарська підготовка, що була розрахована на 6–9 місяців, розглядалася в той час як основна форма професійної бібліотечної освіти. Теоретичні знання практиканти закріплювали під час практичних занять. Зокрема, вони брали участь у науково-дослідній роботі з перевірки методів вивчення читачів.

Провідне місце у науково-дослідній роботі Кабінету бібліотекаря та Кабінету з вивчення книги і читача УНІК займали саме дослідження, що узагальнювали матеріали опису й аналізу читацьких запитів та інтересів. Спільній роботі активно сприяла діяльність не тільки Н. Фрідьєвої, яка була завідувачкою Кабінету бібліотекаря при КЦРБ ім. ВКП(б) до 1928 р., а й Д. Балики, який був завідувачем Кабінету з вивчення книги і читача при УНІК у 1927–1930 рр. Вони мали не лише загальні наукові інтереси, а й до 1928 р. перебували у шлюбі. Результатом їх співпраці стала виконана на замовлення Головполітосвіти науково-практична робота «Изучение читателя: опыт методики» (перше вид. – М., 1927, 2-е – М., 1928), яка активно використовувалася бібліотечними працівниками України і Росії [31]. Зазначене видання стало настільною навчальною та практично-методичною книгою студентів та бібліотекарів, що активно працювали з читачами.

Виконуючи функції керівника КБО та Кабінету бібліотекаря при КЦРБ ім. РКП(б), Н. Фрідьєва у 1925–1927 рр. енергійно співпрацювала з УНІК, сприяючи розвитку бібліотекознавства та бібліотечної справи в цілому [6, с. 78–80]. У 1928 р. Вченою радою УНІК Н. Фрідьєву було затверджено постійним науковим кореспондентом зазначеного інституту і вона ще активніше почала приймати участь у діяльності Секції соціології книги. В УНІК Н. Фрідьєва була ініціаторкою та завзятим виконавцем низки соціологічних досліджень щодо з'ясування читацьких потреб і запитів користувачів. Вона брала активну участь майже у всіх союзних та республіканських нарадах та конференціях, що були присвячені питанням вивчення читачів та професійної освіти бібліотекарів, а також активно виступала на сторінках фахової преси. Зокрема, Н. Фрідьєва виступила з доповіддю «Вивчення інтересів читача і книги для виробництва» (матеріал підготувала разом з А. Зільберштейном) на Першому Всеукраїнському з'їзді бібліотечних робітників у Харкові (1926). У доповіді було узагальнено цінний фактичний матеріал про зміст вивчення читання користувачів більшості

бібліотек Київської округи. Під керівництвом Н. Фрідьєвої, матеріал був зібраний завдяки цілеспрямованій роботі гуртків з вивчення читачів. Такі гуртки були організовані членами КБО, бібліотекарями-ентузіастами, практикантами Кабінету бібліотекаря. Матеріал дослідження став емпіричною базою для подальшої науково-дослідної роботи Н. Фрідьєвої в комісії Кабінету вивчення книги і читача УНІК. Під головуванням Н. Фрідьєвої, у бібліотекознавчих дослідженнях основна увага фахівців приділялася розвитку різних методів вивчення читачів: спостереження (з урахуванням особливостей груп, індивідуальних читачів), бібліотечної статистики (наприклад, обліку попиту за окремими розділами книжкового фонду), анкетування, експерименту (природний, лабораторний, з використанням тестів та ін.) тощо [6, с. 79]. У відгуках відомого книгознавця К. Довганя на результати роботи Н. Фрідьєвої з організації та методики вивчення читачів була дана висока оцінка застосованих нею методів відбору матеріалів, а також проведення анкетування [5, с. 36; 6, с. 78–80; 7, с. 45]. Втім, окрім Н. Фрідьєвої, теоретичні, методичні, організаційно-практичні розробки з вивчення читачів здійснювали Д. Балика, Н. Біркіна, К. Довгань, В. Іванушкін, Я. Керекез, які активно сприяли організації співпраці Кабінету бібліотекаря КЦРБ ім. ВКП(б) та Кабінету вивчення книги і читача УНІК [1; 5–8; 10, 11]. Зазвичай, перед кожним дослідженням інтересів читачів визначались завдання, методи і принципи його проведення, а також відповідальні особи за кожен ділянку роботи. Значна увага приділялася збиранню та аналізу фактичного матеріалу, узагальненню та систематизації отриманих даних [12, с. 59]. Результати досліджень характеризували, переважно, читацькі інтереси та запити різних прошарків населення, які користувалися послугами масових бібліотек. Переважно, вони завершувалися конкретними рекомендаціями з поліпшення роботи бібліотекарів і посилення впливу бібліотек на характер та зміст читання різних груп читачів. У підсумках формулювали відповідні висновки стосовно комплектування та використання фондів; необхідності популяризації політичної, економічної, професійної, науково-популярної літератури тощо [18, с. 38].

Отже, одним із важливих напрямів діяльності Н. Фрідьєвої була організація науково-дослідної роботи не тільки Кабінету бібліотекаря КЦРБ ім. РКП(б) та Кабінету з вивчення книги і читача УНІК, а й усіх провідних бібліотек міста (переважно, через роботу КБО, що діяло під її керівництвом). Н. Фрідьєва, разом з іншими фахівцями Кабінету

бібліотекаря, приймала також активну участь у роботі Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії при ВБУ (1925–1933). Деякі результати цієї роботи було опубліковано у професійній пресі. Серед наукових праць, що висвітлювали діяльність київських бібліотек та їх читачів, значну частину робіт становили публікації Н. Фрідьєвої (більше 10). Зокрема, у другому томі праць УНІК, що називався «Бібліотека і читач на Україні» (Х.-К., 1930), було опубліковано три статті Н. Фрідьєвої, які висвітлювали результати досліджень з вивчення читачів протягом спільної чотирирічної праці бібліотечних фахівців міста [22; 33; 34; 36].

Про високу оцінку науково-педагогічної та організаційно-методичної діяльності Н. Я. Фрідьєвої у 1920-х рр. свідчить Диплом першого ступеня Всеукраїнської Ради професійних спілок, яким вона була нагороджена за відмінну роботу в КЦРБ ім. ВКП(б) [2, с. 35; 3, с. 82–84].

Втім, на початку 1930-х рр. науково-дослідна робота, зокрема в галузі читачезнавства, у вітчизняних бібліотечних закладах майже припинилася внаслідок початку репресій, через які постраждали тисячі українських науковців, зокрема книгознавців та бібліотекознавців. Проте, ще у 1929–1930 рр. у КЦРБ ім. ВКП(б) почалося згортання кількарічної роботи з вивчення читачів у масових бібліотеках і визнано за доцільне зосереджувати всю увагу Кабінету бібліотекаря на практичній та методичній праці. Водночас, в Кабінеті бібліотекаря все більше посилювалася методична робота, яка поступово ставала провідним напрямом його діяльності [10, с. 114–116; 23, с. 24–29].

Таким чином, під керівництвом Н. Фрідьєвої, у другій половині 1920-х рр. активісти та співробітники Кабінету бібліотекаря КЦРБ, Кабінету вивчення книги й читача УНІК розробляли методологію, форми та методи бібліотекознавчих досліджень, зокрема з вивчення читачької аудиторії, читачьких інтересів та читання як соціального явища [20, с. 38–39; 21, с. 146]. Загалом, в зазначений період основна спрямованість наукових досліджень стосовно вивчення читачів та процесу читання була зосереджена на: узагальненні емпіричних даних; визначенні читачьких інтересів конкретних соціальних груп; з'ясуванні типологічних ознак читачьких страт; аналізі досвіду роботи бібліотек з читачами; розробці методологічних, методичних та інструктивних матеріалів з вивчення читачів.

Література:

1. Балика Д. А., Карпинська О. І. Інтереси читачів-українців загальної читальні ВБУ. Життя і революція. 1927. № 3. С. 334–344.
2. Березюк Н. М. Від земського бібліотекаря до ученого: до 120-річчя від дня народження видатного українського бібліотекознавця Н. Фрідьєвої. Бібліотечна планета. 2014. № 4(66). С. 34–36.
3. Березюк Н. М., Соляник А. А. Библиотековед Надежда Яковлевна Фридьева: опыт биографического исследования. (К 120-летию со дня рождения). Научные и технические библиотеки. 2015. № 1. С. 81–96.
4. Грибовська К. М., Дерман Є. С., Каган Г. В. Бібліотека після Великої Жовтневої революції (1918–1956). Скарбниця людського розуму / авт. кол. : К. М. Грибовська, Є. С. Дерман, Г. В. Каган, С. А. Комський, І. В. Шажко ; ДРБ УРСР ім. КПРС. Харків : Ред.-вид. від. Книжк. палати УРСР, 1966. С. 31–92.
5. Довгань К. Матеріали до всеукраїнського обслідування бібліотек 1927–1928. Праці кабінету вивчення книги й читача / за ред. Д. Балики. Харків ; Київ : Держвидав України, 1930. Зб. 1: Бібліотека і читач на Україні. С. 35–60. (Труди Інституту книгознавства. Т. 2).
6. Довгань К. Чергова проблема: (Нариси про читача). Життя і революція. 1926. № 2–3. С. 73–82.
7. Довгань Кость. Українська література і масовий читач. Критика. 1928. № 8. С. 35–46.
8. Іванушкін В. Проблема читачівства та її вивчення: (Форми організації та методи роботи Кабінету вивчення книжки та читача при У.Н.-Д.І.К). Київ, 1926. 32 с.
9. Каган А. Киевская государственная областная библиотека им. КПСС. Библиотекарь. 1955. № 9. С. 31–36.
10. Керекез Я. Бібліотечно-методична робота на Київщині. Бібліологічні вісті. 1930. № 2. С. 114–116.
11. Керекез Я. М. Проблема сучасного вивчення читача в Україні. Літературна газета. 1929. 28 лют.
12. Ковальчук Г. І. Дослідження стану бібліотек України та їх роботи з читачами в 1927–1928 роках. Історія бібліотечної справи в Україні : зб. наук. пр. Київ : Нац. парламент. б-ка України, 1995. Вип. 1. С. 58–62.
13. Ковальчук Г. І. Основні напрями діяльності УНІКу. Бібліотечний вісник. 1996. № 3. С. 19–23.
14. Ковальчук Г. І. Співробітники УНІК – жертви політичних репресій. Наукові праці НБУВ. Київ, 1999. Вип. 2. С. 52–94.
15. Ковальчук Г. І. Український науковий інститут книгознавства (1922–

1936) / наук. ред. В. І. Попик ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, ВД «Академперіодика». Київ : Академперіодика, 2015. 684 [3] с.

16. Комський С. А., Коломійцева М. М. Яків Микитович Керекез. Бібліотекознавство та бібліографія. 1974. Вип. 15. С. 134–138.

17. Літопис Національної парламентської бібліотеки / авт. кол. : П. Б. Гапченко, С. Л. Зворський ; Нац. парламент. б-ка України. Київ, 2001. Ч. 2 : Березень 1917–1943 р. 184 с.

18. Лопата О. Дослідження інформаційних потреб читача в контексті бібліотечної практики 20-х – початку 30-х років ХХ століття. Вісник Книжкової палати. 2011. № 7. С. 23–28 ; № 8. С. 34–39.

19. Новальська Т. В. Український читач у бібліотекознавчих дослідженнях (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Київ : КНУКіМ, 2005. 252 с.

20. Новальська Т. УНІК – перша науково-дослідна установа з вивчення проблем українського читачезнавства. Бібліотечний вісник. 2004. № 1. С. 36–39.

21. Новальська Т. В. Бібліотечне читачезнавство в Україні: історія, теорія, практика : монографія ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Ліра-К, 2018. 352 с.

22. Праці Кабінету вивчення книги й читача / за ред. Д. Балики. Харків ; Київ : Держвидав України, 1930. Зб. 1: Бібліотека і читач на Україні. 244 с. (Труди Інституту книгознавства. Т. 2).

23. Ступак В. Л. Діяльність Київського бібліотечного об'єднання у 20-х роках ХХ ст. Історія бібліотечної справи в Україні : зб. наук. пр. Київ, 1995. Вип. 1. С. 24–29.

24. Тимошенко І. Діяльність Кабінету по вивченню книги і читача в УНІК (1926–1931). Бібліотечний вісник. 1999. № 2. С. 17–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_1999_2_7.

25. Трач Ю. В. Професійний розвиток бібліотекарів у фахових об'єднаннях України : дис... канд. пед. наук : 07.00.08. Київ, 2001. 212 с.

26. Фридьєва Н. Кабинет библиотекаря в Киеве. Красный библиотекарь. 1925. № 12. С. 71–76.

27. Фридьєва Н. Я. Библиотечное практиканство (ученичество) (Предпосылки. Киевский опыт. Итоги. Выводы). Красный библиотекарь. 1927. № 1. С. 23–41.

28. Фридьєва Н. Я. К вопросу о работе методической секции библиотечного объединения. Красный библиотекарь. 1926. № 6. С. 62–75.

29. Фридьєва Н. Я. Киевское библиотечное объединение. Красный библиотекарь. 1925. № 3. С. 101–102.

30. Фридьєва Н. Я. Читатель киевских политпросветских библиотек в

1926/27 г. Красный библиотекарь. 1928. № 2. С. 51–64.

31. Фридьєва Н. Я., Балика Д. А. Изучение читателя: опыт методики ; под ред. М. А. Смушковой. 2-е изд., испр. и доп. Москва ; Ленинград : Долой неграмотность, 1928. 158 с.

32. Фридьєва Н., Керекез Я. Абетка сільського бібліотекаря. [Х.] : ДВУ, 1929. 89 с.

33. Фридьєва Н. Центральні округові бібліотеки України (за матеріалами обслідування Кабінету вивчення книги й читача при УНІК'у). Праці Кабінету вивчення книги й читача / за ред. Д. Балики. Харків ; Київ : Держвидав України, 1930. Зб. 1 : Бібліотека і читач на Україні. С. 61–82. (Труди Ін-ту книгознавства. Т. 2).

34. Фридьєва Н. Я. Запис попиту, як метод вивчення читача, і український читач за матеріалами попиту УНІК'у. Праці Кабінету вивчення книги й читача / за ред. Д. Балики. Харків ; Київ : Держвидав України, 1930. Зб. 1 : Бібліотека і читач на Україні. С. 116–145. (Труди ін-ту книгознавства, секція соціології. Т. 2).

35. Фридьєва Н. Я. Київське бібліотечне об'єднання : [на базі каб. бібліотекаря при Київ. б-ці ім. РКП(б)]. Бібліологічні вісті. 1926. 4. С. 89–91.

36. Фридьєва Н. Я. Читач киевских политехнических библиотек в 1926/27 г. : (Доповідь в Кабінеті вивчення книги й читача УНІК'у). Праці Кабінету вивчення книги й читача / за ред. Д. Балики. Харків ; Київ : Держвидав України, 1930. Зб. 1 : Бібліотека і читач на Україні. С. 174–188. (Труди Ін-ту книгознавства. Т. 2).

37. Я. К. [Яків Керекез]. По Киеву и Киевскому округу. Красный библиотекарь. 1928. № 11. С. 74–75.

**THE ACTIVITIES OF N. FRIDIEVA IN THE
ORGANIZATION OF THE
SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL
WORK OF THE CABINET OF THE
LIBRARIAN OF THE KYIV CENTRAL WORKING LIBRARY
NAMED VKP(B) IN THE SECOND
HALF OF THE 1920S.**

Viktor Sokolov,
Candidate of Historical Sciences (Ph. D.),
associate professor, chief librarian of the research department
Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-0208-1292>
e-mail: socolv@i.ua

Annotation. The significance of the activity of N. Fridieva in the organization of research work of the Cabinet of the librarian of the Kyiv Central Workers' Library named after VKP(b); the main ways of cooperation of library specialists in the field of scientific and research work, especially in the study of readers, are highlighted; the contribution of N. Fridieva and the specified unit to the development of library science, in particular reading studies, is analyzed.

Key words: *history of librarianship, scientific research work of libraries, librarian studies, reading studies, Cabinet of the librarian of the Kyiv Central Workers' Library named after VKP(b), N. Fridieva.*